

Csongrádiné Balogh Éva

Késő rézkori kőeszközök Nagyrécsén

A lelőhelyen Kvassay Judit, 2005. július 25. és szeptember 15. között végzett feltárást. A megelőző ásatásra az M7-es autópálya építése miatt került sor. A kutatott területen, amely feltehetően a telep mindösszesen egyharmadát érinti, 58 objektum került kibontásra. Ezek mindegyike gödör vagy cölöplyuk volt.

Az objektumok a badeni kultúra két periódusára, a bolerázi csoportra és a klasszikus badeni kultúrára jellemző leletanyagot tartalmaztak. Ezek kronológiai megoszlása a következőképpen alakult: 17 a bolerázi csoporthoz, 2 a késő bolerázihoz, míg 16 a badeni kultúrához tartozott. Az ásató véleménye szerint a telepen a bolerázi időszakhoz köthető a legtöbb objektum.

A lelőhelyen előkerült pattintott és csiszolt kőeszközök, illetve az egyéb kőnyersanyag feldolgozása volt a feladat. A beleltározott kőeszközök a Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága tulajdonában 723.02.14-723.57.15. leltári szám alatt találhatóak.¹

Az 58 objektumból mindösszesen 17-ben volt kőeszköz: pattintott kőeszközök, csiszolt kőbalták töredékei, őrlőkövek töredékei, ütőkövek, átfúrt lapos kő és kőnyersanyag töredéke. A csiszolt kőbalták csak a badeni objektumokból kerültek elő. A 20. objektumban egy csiszolt kőbalta és egy típusos nyílhegy együtt került elő.

A fenti típusok objektumonkénti megoszlását a katalógus tartalmazza.

A kőeszközök katalógusa

Bolerázi csoport településmaradványai

2. *objektum* (verem): 1 db lelet; simító-csiszoló kő
 36. *objektum*: 7 db lelet; nyersanyag-töredék, gyártási hulladékok (4 db), nyílhegy, egyenes élű kaparó
 37. *objektum*: 1 db lelet; őrlőkő töredéke
 38. *objektum*: 1 db lelet; őrlőkő töredéke
 40. *objektum*: 6 db lelet; gyártási hulladékok

(2 db), csonkított mikrolit hegy, retusálatlan szilánk, őrlőkövek töredékei (2 db)

50. *objektum* (járószint): 5 db lelet; gyártási hulladékok (2 db), tompított hátú penge, retusálatlan szilánk töredéke, magkőmaradék

51. *objektum*: 3 db lelet; retusálatlan szilánk, ütőkő

56. *objektum*: 1 db lelet; retusálatlan penge

Késő bolerázi csoport településmaradványai

57. *objektum*: 3 db lelet; retusált szilánk, ütőkövek (2 db)

Klasszikus badeni kultúra településmaradványai

6. *objektum*: 5 db lelet; kőbalta töredéke, őrlőkő töredékei (3 db), ütőkő töredéke

7. *objektum*: 1 db lelet; gyártási hulladék

19. *objektum*: 4 db lelet; átfúrt kőlap, kőnyersanyag töredéke, kőbalta töredéke, ütőkő

20. *objektum*: 5 db lelet; nyílhegy, kőbalta töredéke, őrlőkő töredékek (3 db)

21. *objektum*: 2 db lelet; őrlőkő töredéke, gyártási hulladék

27. *objektum*: 6 db lelet; kőbalta töredékek (2 db), őrlőkő töredékek (4 db)

29. *objektum*: 3 db lelet; őrlőkő töredékek (3 db)

35. *objektum*: 1 db lelet; őrlőkő töredéke

A leletanyag értékelése

Csiszolt kőeszközök

Csiszolt kőbalták töredékei (db)	Típus	Nyersanyag
4	átfúrt, nyéllyukas, kaptafa alakú	andezit, bazalt
1	átfúratlan, trapéz alakú	szerpentinit

1. kép: Csiszolt kőbalták az objektumokból
 Fig. 1: Polished stone axes from the features

A csiszolt kőbalták töredékeinek mindegyike a badeni leletanyagot tartalmazó objektumokból kerültek elő.

Az 5 db-ból 4 átfúrt, nyéllyukas, kaptafa alakú típus. Ennél a típusnál a kőpenge éle az eszköz nyelével párhuzamos, többnyire fejszeként, illetve baltaként használhatták. A nyél rendszerint valamilyen szerves anyag, feltehetően fa vagy agancs lehetett. Ezt a nyelet a kőpenge közé helyezett segédanyagokkal rögzíthették. A nyéllyukas kőbaltát már a neolitikumtól használták, s még a bronzkorban is gyakran előforduló típus volt. A nagyrécei telepen talált példányok az eszköz munkaél felőli töredékei. Nyersanyaguk andezit és bazalt.

A másik típus, amelyből mindösszesen 1 db került elő, egy átfúrtalan, trapéz alakú, vésőélű, elől, hátul domború-domború típushoz tartozó kőbalt. A csiszolt kőbaltát szerpentinitből készítették. Ezt a típusú kőeszközt is ismerték és használták a neolitikumtól kezdve a bronzkor folyamán is.

A 27-es számú gödörben mindkét típus előfordul. Ez az objektum a badeni kultúra településmaradványainak nagyméretű objektuma. Ebben az objektumban pattintott kőeszközt nem találtak, csupán 4 db őrlőkő töredékét.

Pattintott kőeszközök

Típus	Darabszám
Nyílhegy	2
Egyenes élű kaparó	1
Csonkított mikrolit hegy	1
Tompított hátú penge	1
Retusált szilánk	1
Retusátlan penge	1
Retusátlan szilánk	3
Magkőmaradék	1
Gyártási hulladék	10
Összesen	21
A leletegyüttes teljes kőanyagának átlagmérete	Hosszúság Szélesség Vastagság
	23,8 mm 16,2 mm 6,5 mm

2. kép: A telepen előkerült kőeszközök típusa és átlagméretei
Fig. 2: Types and sizes of the tools from the settlement

A pattintott kőeszközök tipológiai és technológiai értékelése

Bolerázi csoport

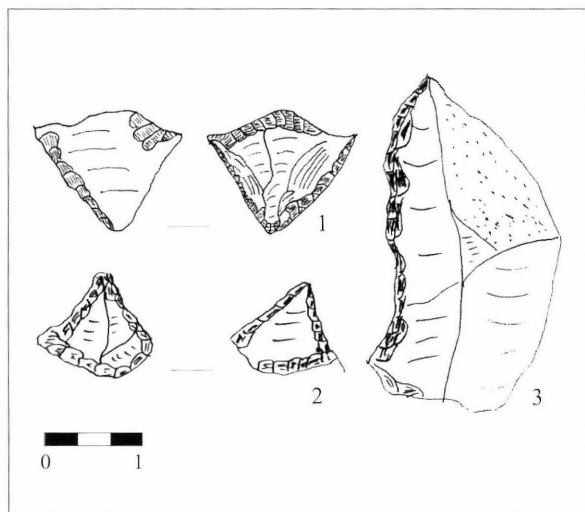
A 36. objektumból a jellegtelen nyersanyag-töredéken és a 4 db gyártási hulladékon kívül 2 típusos pattintott kőeszköz került elő.

Az egyik egy bifaciális megmunkálású, háromszög alakú nyílhegy (3. kép 2). Felszíni megmunkálás nincs

rajta, az előlap és a hátlap mindhárom oldalát meredek peremi retusálással dolgozták ki. Nyersanyaga sárga radiolarit.

Annak ellenére, hogy az objektum a bolerázi csoporthoz tartozik, ez a nyílhegytípus a klasszikus badeni kultúra legnagyobb temetőjében, Budakalászon is előfordul (3. kép 1).

A másik típusos kőeszköz egy egyenes élű kaparó. Magkőperemből kialakított, párhuzamos meredek peremi retusokkal kidolgozott eszköz. A kaparóél az előlap bal peremén található (3. kép 3). Nyersanyaga fényes, kérges, opálos radiolarit.

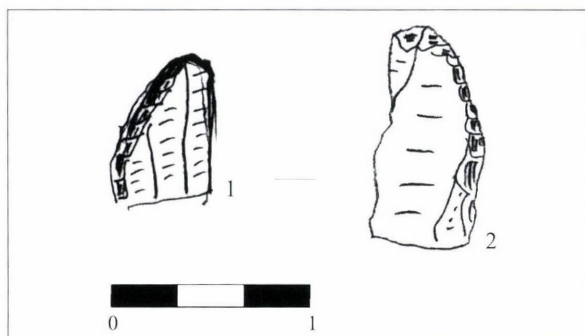

3. kép: 1: nyílhegy Budakalászról; 2: nyílhegy Nagyrécséről; 3: egyenes élű kaparó Nagyrécséről

Fig. 3: 1: Arrowhead from Budakalász; 2: Arrowhead from Nagyréce; 3: Straight edged scraper from Nagyréce

A 40-es objektumból a 4 db pattintott kőeszközből (gyártási hulladékok, retusátlan szilánk) egy típusos csonkított mikrolit hegy érdemel említést. Tompított hátú mikropengéből alakították ki, szándékos töréssel. A proximális része maradt meg. Csúcsa a retusálási munkának köszönhetően hegyben végződik. Utólagos funkcionális retusálást nem végeztek a törött részén. Nyersanyaga szürke, zsiros fényű, erősen patinás limnokvarcit (4. kép 1).

Az 50-es objektumból (járószint) az előkerült 5 db kőeszközből (gyártási hulladékok, retusátlan szilánk, magkőmaradék) egy típusos eszközt lehet kiemelni. Ez egy tompított hátú penge. A penge előlapjának jobb peremén, meredek peremi retussal végezték a mikropenge tompítását. Proximális része maradt meg, alapjánál szándékos törés figyelhető meg. A 40-es objektum csonkított pengéjétől eltér, mivel csúcsa nem hegyben végződik (4. kép 2). Nyersanyaga sümegei tűzkő.

4. kép: 1: csonkított mikrolit hegy; 2: tompított hátú penge
Fig. 4: 1: truncated microlite point; 2: backed blade

Késő bolerázi csoport

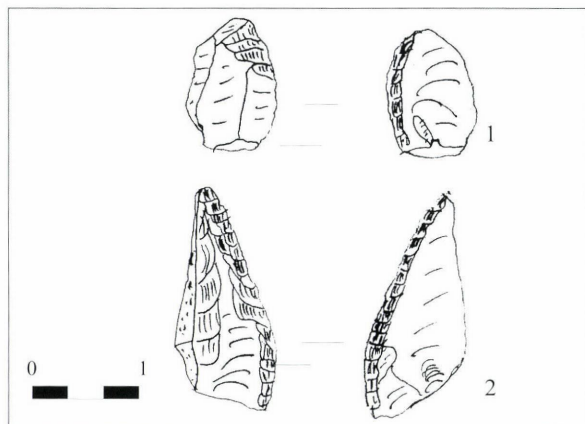
Az 57. objektumban említést érdemel a 2 db ütőkő mellett a retusált szilánk.

Az ütőkövek gömbölyded formájúak, s súlyuk szinte megegyezik, kb. 10-12 dkg-ot nyomnak. Nyersanyaguk kvarcitkavics.

Rajtuk kívül egy retusált szilánk volt a gödörben, amelyik kidolgozását és formáját tekintve nagy hasonlóságot mutat a budakalászi sírokból előkerültekkel. A retusált szilánkot előlap felőli jobb peremén, a csúcsánál felszíni retussal dolgozták meg, míg a hátlap bal peremén, egész hosszában meredek lépcsős, párhuzamos retusokkal (5. kép 1). Nyersanyaga sárgásbarna radiolarit.

Klasszikus badeni kultúra

A 20. objektumban található egy viszonylagosan nagyobb méretű nyílhegy. Megközelítőleg derékszögű háromszög alakú, bifaciális megmunkálású hegy. Az előlapon felszíni és meredek lépcsős peremi retusálás figyelhető meg, míg a hátlapján csak szabályos, szép kidolgozású lépcsős retusálás van (5. kép 2). Nyersanyaga világosbarna radiolarit.

5. kép: 1: késő bolerázi retusált szilánk; 2: badeni korú nyílhegy
Fig. 5: 1: Late Boleráz retouched flake; 2: Baden arrow

Egyéb	Db	Típus	Nyersanyag
Őrlőkövek	17	kisméretű, alakatlan töredékek	homokkő
Ütőkövek	5	gömbölyded	kvarcitkavics
Átfúrt kőlap	1	lapos, fél töredék	andezit
Kőnyersanyag	2	töredék	kvarcitkavics, andezit
Símitó-csiszoló kő	1	hosszúka, felületén csiszolás nyomaival	kvarcitkavics

6. kép: Egyéb kőeszközök az objektumokból
Fig. 6: Other stone tools from the features

Az őrlőkövek többsége kisméretű alakatlan töredék. Nyersanyaguk homokkő.

Az ütőkövek formailag gömbölydedek, kb. 10-12 dkg súlyú kvarcitkavicsok voltak. Az egyik formáját tekintve ad hoc balta is lehetett.

Az átfúrt lapos kőlap fél töredéke feltehetően háló- vagy szövöszék nehezként szolgálhatott. Nyersanyaga a csiszolt kőeszközök gyakran használt nyersanyaga, az andezit. Ennek ismeretében feltehetően a csiszolt kőeszközök készítése során lepattant hulladékot fúrták át.

A kőnyersanyag jellegtelen, az előforduló minimális mennyiség sem az a nyersanyag típus, amiből a pattintott kőeszközök többsége készült. A pattintott kőeszközök nyersanyaga főként a jó minőségű radiolarit.

A símitó-csiszoló kvarcitkavics esetében nem kizárt, hogy kerámia felületének elsímitására szolgált.

Nyersanyag²

A nyersanyag tudatos kiválasztása a legkorábbi időktől jelen van az emberiség életében. Ez a tudatosság nem zárja ki a véletlenszerűséget, hiszen nem mindig állt rendelkezésére jó minőségű nyersanyag, változott a helyi és a távolsági nyersanyag aránya a beszerezhetőség függvényében.

A csiszolt kőbalták nyersanyaga az általánosan használt andezit, bazalt és szerpentin. Ez utóbbi a Mecsek hegységben is található. Az andezit kiömléses vulkáni kőzetfajta. Kedvelt nyersanyag, mert nagyrészt a felszínen található. Magyarországi előfordulásai: Börzsöny, Cserhát, Mátra, Tokaji-és Visegrádi hegység miocén korú vulkáni összlete. A bazalt szintén kiömléses vulkáni kőzetfajta. A Dunántúli-középhegység délnyugati részén elterülő Tapolcai medencében van a legközelebbi előfordulása a vizsgált nagyrécsesi lelőhelyhez. Homokkő őrlő- és dörzsolőként szolgál. Mivel nagyon kis töredékek kerültek elő a lelőhelyről, így nehéz rajtuk olyan poliromos felületet megfigyelni, ami biztossá tenné hasz-

nalatukat. Különböző színű és keménységű változata ismert, így például vörös homokkő Balatonalmádiból, világos színű változata a Budai hegységből. A kvarcitkavicsokat ütőkőként használják már az őskor legkorábbi időszakától, többnyire a lelőhelyek közelében lévő folyóvölgyekből gyűjtik ezeket.

A csekély számú pattintott kőeszközök technológiai jellegzetessége mellett, a leletanyag nyersanyagösszetétele is jelzi, hogy a telepen egykor jelentős kőeszköz-készítés folyhatott.

A pattintott kőeszközök között ugyan csak jelképesen szerepel a limnokvarcit, de ennek a vulkáni tevékenységgel összefüggő hidrotermális, általában édesvizekben lerakódott, többnyire áttetsző fehér, szürkés, sárga, kékesszürke tavi kvarcit kőzetnek a helyei: Kelet-Szlovákia, Velencei és Tokaj-hegység, a Bükk déli előtere és a Mátra. Sok közöttük a patinás felszínű. A budakalászi temetőben a radiolarit után a legtöbb kőeszközt és más eszközalapformát, gyártási hulladékot ebből a nyersanyagból készítették. (CSONGRÁDINÉ 2006)

Szintén kevés pattintott kőeszköz került elő, melyet a tengeri üledékes eredetű tüzkőből készítettek. Ez a szerves eredetű kovakő gumók, gömbök alakjában fordul elő. Kagylós törésű, szürkés-sárga színű nyersanyag. A Dunántúli Középhegységben és a Mecsekben sűrűn előforduló kovakőzet. Nagyrécsén a sümegi és teveli változatát ismerjük. Érdekes, hogy az 50. objektumból előkerült kis magkőmaradék nyersanyaga is sümegi tüzkő. Budakalászon a radiolarit és limnokvarcit után a többi nyersanyaggal együtt a tüzkőből is elenyésző számban készített eszközöket tettek a sírokba. Kékesszürke színezettségük voltak. (CSONGRÁDINÉ 2006)

A pattintott kőeszközök nagy részét radiolaritból készítették. A leletgyűttesben sötétbarna, világosbarna, sárga, vörösbarna, sárgásbarna változata egyaránt előfordul. Többségüket a bakonyi radiolaritból készítették. Bakonyból, Szentgál, Urkút, Eplény és Bakonycsernye környékéről ismerünk kovaszivacs maradványos radiolaritot. Régészeti leletgyűttesben többnyire a bakonyi tüzkövek jellemzőek. A bakonyi radiolaritok változatai: „szentgáli típusú” vöröses színű, fehér zárványos tüzkő és az „Urkút-Eplény” típusú mustársárga, sárga, fekete mintázatú radioláriás tüzkövek. Geológiai elterjedésük a Gerecsétől a Bakony nyugati feléig tart. A Mecsekből is ismerünk felsőjura korú tüzköveket, melyek többnyire zöldeskékes, szürke, zöldesrózsaszín, mályvaszínű, barnás bordó színűek. (T.BÍRÓ–PÁLOSI 1986, T.BÍRÓ 1984a, T.BÍRÓ 1984b, T.DOBOSI 1968)

A fentiekből következik, hogy Nagyrécsén előkerült kőeszközgyűttest felszíni gyűjtésből származó kisebb távolságról hozott regionális nyersanyagból készítették.

Összegzés

A kőeszköz-készítés az őskor fiatalabb szakaszában is jelentős tevékenysége volt a különböző kulturális csoportoknak. A neolitikumtól egészen a bronzkor végéig találunk bizonyítékokat a kőeszköz-készítés folyamatosságára, a technológiai tradíciók ismeretére.

Nagyrécsén a kőeszközök többsége a bolerázi csoporthoz tartozik, de a badeni kultúrához köthető egy szépen kidolgozott retusált nyílhegy (5. kép 2). Ez teljesen eltér a budakalászi sírokban talált klasszikus nyílhegyektől.

A többi 20 kőeszköz között, – amelyek a bolerázi csoporthoz köthetőek-, a gyártási hulladékok dominálnak. Típusos eszközként a nyílhegy, egyenes élű kaparó, csonkított mikrolit hegy, tompított hátú penge határozható meg. A bifaciális háromszög alakú nyílhegy szinte hasonmása a budakalászi 1. számú sírban találtak (3. kép 1–2). A retusált és retusálatlan szilánkok és pengék száma szintén elenyésző. Az egyetlen retusált szilánk a késő bolerázi időszakhoz köthető objektumból került elő két, teljesen meggyező súlyú ütőkő társaságában (5. kép 1).

A pattintott kőeszközök átlagmérete (23.8 x 16.2 x 6.5 mm) egyértelműen jelzi, hogy egy mikrolitikus kőeszköz-készítő iparral állunk szemben. Ennek egyik oka a radiolarit nyersanyag dominanciája, a másik feltehetően a telepen folytatott életmód lehet.

A kőeszközök feltételezett és valószínűsíthető használatának a legbiztosabb megállapítása a traszológiai, azaz a használati kopásnyom vizsgálat elvégzése. (BÁCSKAY 1995, CSONGRÁDINÉ 1998-1999, CSONGRÁDINÉ 2001) Mivel jelen esetben ez nem történt meg csak feltételezhetjük az eszközről, félkész termékről, hogy mire is használhatták. De mint azt a csonkított eszközök esetében láttuk nem ritka az elsődleges felhasználás után egy másodlagos, sőt további megújító retusokkal történő felhasználás sem.

Az egyenes élű kaparó leginkább növényi részek vágására szolgál, de száraz bőr vágása, kaparása is történhet ezzel az eszközzel. A retusált és retusálatlan pengék szilánkok szintén alkalmasak a növényi részek vágására, de ugyanúgy mészárosmunkára (hús/friss bőr feldolgozása, csont vágása) is.

A mikrolitizálódás már a felső paleolitikum kései időszakában megkezdődik, de általános elterjedésük a mezolitikum időkára tehető. Jellegzetes technikával készülnek az eszközök: a pengéket egysoros, gyöngy, tompító retusokkal völgyelik, majd a völgyelés irányában szándékosan eltörik. Ezeket az eszközöket retusált és nem retusált formában is felhasználták. A mikrolitikus eszközöket többnyire nagyobb pengék, szilánkok csonkításával alakítják ki. A

csontkítás az eszköztengelyre merőleges, formailag lehet egyenes, ferde, homorú és domború egyaránt. Cél a vadászati fegyverek készítése volt, de találunk közöttük sarlófényes eszközöket is, ami azt bizonyítja, hogy a pattintott kőeszközök felhasználása igen változatos formában történt. A sarlófény a gabonafélék szárában lévő szilíciumtartalmú részecskék hatására alakul ki az eszközön. A vizsgált eszközök esetében inkább a fegyverként való használat a valószínűbb, mivel egyiken sem volt sarlófény.

Magyarország területéről egyelőre kisszámú pattintott kőeszközanyagot ismerünk a késő rézkor időszárára tehető telepekről. Az újabb feltárások során számuk növekszik, de egyelőre még publikálatlan és feldolgozás alatt álló lelőhelyekkel állunk szemben. A teljesség igénye nélkül néhányat felsorolunk:

Jelenleg feldolgozás alatt van a Balatonszemes-Szemesi berek (Veszprém m.) lelőhelyen talált objektumok pattintott kőeszközanyaga.

Kéziratban található a Badeni kultúrát megelőző boherázi csoport pattintott kőeszközkészlete Gyön-

győshalász-Encspusztáról (Heves m.), Ózd-Kőaljatető (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) késő rézkori telep kőeszköznyaga, továbbá Szerencs-Hajdúréti (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) késő rézkori telep kőeszközkészlete.

Reményeink szerint a jelenleg legnagyobb késő rézkori badeni temető, Budakalász kőeszközanyagának feldolgozásával olyan összehasonlító régészeti anyagot kapunk, amely mind tipológiai, mind technológiai szempontból támpontot ad a folyamatosan bővülő ismereteink helyes megítéléséhez. Bár igaz, hogy kisszámú a leletanyag, mégis az egyes kultúrákra vonatkozó tendenciák, azaz a nyersanyag kiválasztása, az eszközök mérete, típusa, a traszeológiai vizsgálat eredménye, a retusálás módja, stb. mind jellemzőek egy adott korszak kulturális egységeire. Azonban továbbra is elengedhetetlen a feltárt település, vagy temető komplex elemzése, mivel ennek ismeretében a csekély számú kőeszközanyag is bővebb információt nyújthat az őskor emberének hétköznapi életmódjáról, szakrális tradíciók továbbéléséről.

Jegyzetek:

¹ Ezúton mondok köszönetet Bondár Máriának és Kvassay Juditnak a közlési jog átengedéséért.

² A nyersanyag meghatározásnál nyújtott segítségét ezúton is köszönöm Bácskay Erzsébetnek.

Irodalom:

BÁCSKAY 1995

Bácskai E.: Kísérleti eredmények kőeszközökön. Geoarcheológiai Ankét Archeocomp Egyesület. MúzeumMEK munkacsoport. Kézirat.

BONDÁR 2008

Bondár M.: Késő rézkori település Nagyrecsén határában. Kézirat. Megjelenés alatt.

BORDES 1947

Bordes, F.: Étude comparative des différentes techniques de taille du silex et des roches dures. L' Anthropologie 1–29.

BRÉZILLON 1977

Brézillon, M.: La dénomination des objets de pierre taillée. IVe supplément a Gallia Préhistoire, Paris.

BRÉZILLON 1968

Brézillon, M.: La dénomination des objets de pierre taillée. 411.

BRONZKORI KÉZMŰVES TECHNIKÁK

Kő- és csonteszközök. CD ROM, Szerzők: Antoni Judit, Horváth Tünde. Szerkesztők: Poroszlai Ildikó, Csongrádiné Balogh Éva 2004.

CSONGRÁDINÉ 1993

Csongrádiné B. É.: Rézkori és bronzkori pattintott kőeszközök Pest megyében és a Dunától Keletre eső

területeken. Tipológiai és statisztikai feldolgozás. Doktori disszertáció. Kézirat.

CSONGRÁDINÉ 1998-99

Csongrádiné B. É.: Tipológiai és traszeológiai vizsgálatok rézkori és bronzkori pattintott kőeszközökön. Tipological and microscopic investigations („Traceologie”) on Copper Age chipped stones tools. Folia Arch. XLVII. 13–41.

CSONGRÁDINÉ 2000

Csongrádiné B. É.: Rézkori pattintott kőeszközök a Magyar Nemzeti Múzeumban. ComArchHung 49–64.

CSONGRÁDINÉ 2001

Csongrádiné B. É.: Adatok a rézkori, bronzkori pattintott kőeszközök tipológiai értékeléséhez. (Jász-Nagykun-Szolnok megye). TISICUM. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve XII. 91–101.

CSONGRÁDINÉ 2004

Csongrádiné B. É.: Pattintott kőeszközök rézkori sírokban. Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága, Szombathely. 19–43.

CSONGRÁDINÉ 2006

Csongrádiné B. É.: A budakalászi temető pattintott kőeszközei. Kézirat. Megjelenés alatt.

FEUSTEL 1985

Feustel, R.: Technik der Steinzeit. Archäolithikum-Mesolithikum. 263.

KOZŁOWSKI 1980

Kozłowski, S. K.: Multivariate analysis of Upper Palaeolithic and Mesolithic Stone assemblages. 16–57.

SZÁZHALOMBATTA TÖRTÉNETE A BRONZKORTÓL NAPJAINKIG.

Állandó kiállításának katalógusa. Csongrádiné Balogh Éva által meghatározott 67. számú tárgyismertetés. Százhalombatta 2004. 53.

SZÁZHALOMBATTA TÖRTÉNETE A BRONZKORTÓL NAPJAINKIG.

Állandó kiállításának katalógusa. Csongrádiné Balogh Éva által meghatározott 69-es számú tárgyis-

mertetés. Százhalombatta 2004. 54.

T.BÍRÓ-PÁLOSI 1986

T.Bíró K. – Pálosi M.: A pattintott kőeszközök nyersanyagának forrásai Magyarországon. A MÁFI évi jelentése az 1983-as évről. Budapest, 407–435.

T.BÍRÓ 1984a

T.Bíró K.: Őskőkori és őskori pattintott kőeszközök nyersanyagának forrásai. Arch.Ért. 42–52.

T.BÍRÓ 1984b

T.Bíró K.: Őskőkori és őskori pattintott kőeszközök nyersanyagai Magyarországon. Doktori értekezés.

T.DOBOSI 1968

T.Dobosi V.: Kupferzeitliche Silexgeräte aus Ungarn. AAC 10. 271–285.

Late Copper Age stone tools from Nagyrécese

Judit Kvassay lead an excavation at Nagyrécese – Sárszegi-patak West between 25th July, 2005 and 15th September, 2005. The preventive excavation had to be made because of the construction of the M7 highway. On the examined area, which is presumably only one-third of the settlement, 58 features came to light, all of them being pits or post holes.

The features contain findings typical of the two periods of the Baden Culture. According to the archaeologists, most of the features are from the Boleráz period.

My task was the processing of chipped and polished stone tools, and other raw stone materials. The stone tools are the property of the Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága, and can be found under the inventory numbers 723.02.14-723.57.15.

Of the 58 features, only 17 contained some kind of stone tool: fragments of chipped and polished stone axes, grinding stones, hammerstones, pierced flat stone and fragments of raw stone material. Polished stone axes were found only in the features of Baden. A polished stone axe and an arrowhead were found together in feature 20. The catalogue contains all the features mentioned above, sorted by distribution.

After the evaluation of the finds, it became clear that all of the stone tools excavated at site from the Late Copper Age near Nagyrécese belong to the Boleráz group, but one beautifully crafted and retouched arrowhead is bound to the Baden Culture. This totally differs from the arrowheads found in the graves of Budakalász.

Most of the other 20 stone tools – which are bound to the Boleráz group – are manufacturing debris. Some tools were identified as arrowheads, straight edged scrapers, truncated microlite point and backed blade.

A bifacial, triangle-shaped arrowhead is almost identical to the one found in grave no. 1 in Budakalász

(Fig 3: 1–2). There is only a trace of retouched and non-retouched shards and blades. The only retouched shard came from a feature bound to the Boleráz period, along with two identical weighted hammerstones.

The average dimensions of the chipped stone tools (23.8 x 16.2 x 6.5 mm) prove that they are products of a microlithic toolmaking industry. One reason is the dominance of radiolarit, the other is maybe the lifestyle of the inhabitants in the settlement.

We didn't make any traseologic examinations. As a result, the tool's exact use can only be guessed. It was not uncommon with excised tools, that they were re-used secondary after the injury, or were put to further use after a regenerating retouch.

The straight-edged scraper was used to cut vegetal parts, to cut and scrape dry leather. The retouched or non-retouched blades were used to cut plants and to work up animals (fresh meat, leather, cutting bone).

Only few chipped stone tools are known from the late copper age settlements in Hungary. Their number is growing in the past few years, but most of the new sites aren't published, yet. Hopefully, after the processing of Budakalász, the biggest known Baden cemetery, a better, more detailed typology can be made, which will serve as the basis of further examinations. In this case, small amount of stone findings were processed, but the raw material, the size of the tools, the traseologic examinations, the method of the retouch are all typical of the cultures. Henceforward detailed analysis of whole settlements and cemeteries need to be made to get more data about the life and traditions of prehistoric cultures.

Translated by Zoltán Fullár